

การศึกษาตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน*

ชญพัฒน์ เลิศอำนาจกิจเสรี**

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบน เพราะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญอันดับต้น ๆ ในการทำรายได้ให้ประเทศ อีกทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดรายได้กับชุมชนโดยตรง แต่มีการศึกษาวิจัยไม่มากนัก ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งศึกษาโฮมสเตย์ 12 แห่ง รวมถึงองค์การบริหารส่วนตำบล กรมการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ด้วยการใช้วิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสังเกตภาคสนาม (Field Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ที่ดีและเหมาะสมโดยอาศัยการจัดการความรู้และการส่งเสริมจากภาครัฐเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้โฮมสเตย์ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ ภาวะผู้นำของประธานโฮมสเตย์ การจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และการมีส่วนร่วมจากชุมชนเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ในการทำให้โฮมสเตย์ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการความรู้ การจัดการ วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ บทบาทภาครัฐ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน

** คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

อีเมล: lchayapadhana@gmail.com

The Study on Management Model for Ecotourism Enterprise in Northern Thailand*

Chayapadhana Loetamnatkitseri**

Abstract

The tourism industry has significant role in creating national income and ecotourism enterprises can be the direct source effect to community and still have the gap to study. The objectives of this research were to study the management approaches of 12 ecotourism enterprises in the upper north of Thailand, with sub district administration organization and tourism authority in each provinces. This research was qualitative research with field observation, in depth-interview and group discussion. The research result show the management approaches, knowledge management and the government's roles are the key factors in supporting and promoting the success of ecotourism enterprises. Considering the management approaches of the ecotourism enterprises, the success of each homestay was depend on leadership, community participation and equal benefit sharing.

Keywords: Knowledge management, management, ecotourism enterprise, government role

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เท่ากับ 14,366,557 ล้านบาท เป็นมูลค่า GDP ของภาคเกษตรคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 8.3 และนอกภาคการเกษตรร้อยละ 91.7 ของมูลค่า GDP รวม เมื่อพิจารณาโครงสร้าง GDP ในเชิงลึกของนอกภาคการเกษตร พบว่าภาคการบริการเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจสูง คิดเป็นร้อยละ 40.4 ของมูลค่า GDP รวม โดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จากตัวเลขรายได้จากการท่องเที่ยวแบบก้าวกระโดด ในปี พ.ศ. 2504 จำนวนเงิน 250 ล้านบาท เป็น 219,364 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2539 และ 1,633,154 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2559 จากจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย จำนวน 107,754 คน ในปี พ.ศ. 2504 เป็น 7,192,145 คน ในปี พ.ศ. 2539 และ 32,529,588 คน ในปี พ.ศ. 2559 (Ministry of Tourism and Sports, 2016) ซึ่งนับว่าเป็นความสำเร็จอย่างมากและทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญอันดับต้น ๆ ในการทำรายได้ให้ประเทศ ทำให้รัฐบาลต้องมีการวางแผนและนโยบายที่จะจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ระบุถึงกรอบแนวคิดการพัฒนาและแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นภารกิจหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และแนวทางการพัฒนาภาคบริการที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นส่วนเสริมการดำเนินภารกิจหลักของ ททท. โดยเน้นการใช้แนวคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรม รวมทั้งต่อยอดองค์ความรู้ให้สามารถสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มในการปรับโครงสร้างภาคการผลิตและบริการในทุกขั้นตอน เพื่อให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นพลังขับเคลื่อนใหม่ไปสู่เศรษฐกิจที่สมดุลและยั่งยืนระยะยาว พร้อมกับการฟื้นฟู และพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เสื่อมโทรม เสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ชุมชน ผู้ประกอบการรายย่อย วิสาหกิจชุมชน (Tourist Authority of Thailand, 2013)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ดังนั้น รูปแบบโฮมสเตย์เป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวจะต้องพักรวมกับเจ้าของบ้านชายคาเดียวกัน ที่ช่วยให้คนในพื้นที่ได้มีการประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อการหารายได้ร่วมกัน ผลิตร่วมกัน ทำการตลาดร่วมกัน โดยมีคนในชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันรับผิดชอบผลที่เกิดจากการดำเนินงาน รวมทั้งช่วยกันรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ในบางกรณีชุมชนก็มีการรวมตัวกันเป็นวิสาหกิจขนาดย่อม วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ที่เป็นที่รู้จักและยอมรับคือ ตลาดน้ำอัมพวา เป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นตลาดนัดทางน้ำที่ให้ชาวบ้านนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่าย มีบริการล่องเรือชมทิวทัศน์บริเวณรอบเกาะอัมพวา ซึ่งยังคงความเป็นอยู่ วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมเดิมของชาวบ้านไว้ได้จนถึงปัจจุบัน และบริเวณดังกล่าวยังเป็นสถานที่สำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวแบบไทย ๆ อีกจำนวนมาก เช่น ค่ายบางกุ้ง สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช คลองบ้านค่าย อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย วัดอัมพวันเจติยาราม เป็นต้น และจากการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลาดน้ำอัมพวา (Anapornant, 2007: 55) พบว่ามูลค่าทางเศรษฐกิจมีค่าเท่ากับ 45.6 ล้านบาทต่อปี แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวยังให้ความสำคัญกับวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์นี้ และจากการวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดโฮมสเตย์ในประเทศไทย (Mahasaranon, 2003: 93) นักท่องเที่ยวต้องการได้รับการต้อนรับที่เต็มที่ การได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิต

และการนำชมสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการพัฒนาท้องถิ่น เป็นการสงวน รักษาทรัพยากร และในขณะเดียวกัน ก็ช่วยรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศไว้ (Tourist Authority of Thailand, 2012)

จากกระแสโลกาภิวัตน์และความแตกต่างระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทย ที่จำเป็นต้องทบทวนและพิจารณาวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ที่เป็นรากฐานของเศรษฐกิจไทย โดยการใช้แนวคิดในเรื่องการจัดการความรู้ (Knowledge) นำมาอธิบายการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาสังคม เพื่อเปิดกรอบกว้างของความคิดทางความรู้ แต่ว่าตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามีการศึกษาในเรื่องนี้ทางวิชาการน้อยมาก และการนำความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ต้องพัฒนาด้านนิเวศวิทยา-สภาพแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์วิถีดั้งเดิม-วัฒนธรรมและด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาให้เศรษฐกิจชุมชนมีความสำเร็จและเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนและสามารถนำตัวแบบการจัดการนี้ไปปรับใช้กับวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ บทบาทของภาครัฐที่ให้การสนับสนุนชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการแสดงถึงความร่วมมือระหว่างประชาชนทั้งหมดโดยอาจมีการแบ่งแยกไปตามหน้าที่ เช่น ภาครัฐหรือตัวชุมชนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาประเทศที่ได้นำนโยบายนั้นออกไปปฏิบัติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเงินทุนและแรงงาน ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว และการสร้างเครือข่าย พร้อมเสนอตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์และบทบาทในด้านการส่งเสริมและสนับสนุนของรัฐต่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบน ในด้านการรวบรวมความรู้ การสร้างความรู้ จัดเก็บความรู้ วิเคราะห์ความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และการนำความรู้ไปใช้
3. เพื่อประเมินความสำเร็จของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ ในด้านเศรษฐกิจ (รายได้) ด้านนิเวศวิทยาหรือสภาพแวดล้อมและด้านการอนุรักษ์วิถีดั้งเดิมหรือวัฒนธรรม

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา: การวิจัยนี้มุ่งศึกษาตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบนทั้ง 12 แห่ง ว่ามีแนวทางในการจัดการอย่างไรเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์สามารถอยู่ได้โดยอาศัยการจัดการความรู้ที่มีเป็นพื้นฐาน ผสมกับการศึกษาบทบาทภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์

ในด้านการจัดการวิสาหกิจชุมชน ศึกษาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเงินทุนและแรงงาน ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว และการสร้างเครือข่าย

การจัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชน ศึกษาองค์ประกอบหลักด้านคือ ด้านการรวบรวมความรู้ การสร้างความรู้ จัดเก็บความรู้ วิเคราะห์ความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และการนำความรู้ไปใช้

บทบาทภาครัฐที่มีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ศึกษาด้านนโยบายและแผน การงบประมาณ การอบรมและด้านอื่น ๆ

ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ ศึกษาในด้านเศรษฐกิจ (รายได้) ด้านนิเวศวิทยาหรือสภาพแวดล้อมและด้านการอนุรักษ์วิถีดั้งเดิมหรือวัฒนธรรม

ขอบเขตด้านประชากร: ชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบนที่ได้รับการรับรองจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา องค์การบริหารส่วนตำบลที่รับผิดชอบอยู่ในพื้นที่และสำนักงานการท่องเที่ยวประจำชุมชนหรือจังหวัดในภาคเหนือตอนบนและกรมการท่องเที่ยว

ขอบเขตด้านพื้นที่: การศึกษานี้ครอบคลุมวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ใน 5 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่

จังหวัดเชียงใหม่ 4 แห่ง ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง โฮมสเตย์บ้านหนองอาบช้าง ดอยปู่หมื่นโฮมสเตย์ และแม่ใจบ้านดินโฮมสเตย์

จังหวัดเชียงราย 2 แห่ง ได้แก่ บ้านอาผ่าพัฒนา และโฮมสเตย์บ้านท่าขันทอง

จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2 แห่ง ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านต่อแพ และโฮมสเตย์บ้านเมืองปอน

จังหวัดลำปาง 2 แห่ง ได้แก่ บ้านสามขาโฮมสเตย์ และโฮมสเตย์บ้านหลุกใต้

จังหวัดน่าน 2 แห่ง ได้แก่ ศิลาเพชรโฮมสเตย์ และโฮมสเตย์บ้านหาดผาชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเงินทุนและแรงงาน ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว และการสร้างเครือข่าย และและบทบาทในด้านการส่งเสริมและสนับสนุนของภาครัฐเป็นอย่างไร อะไรที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ พร้อมเสนอตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาให้เป็นระบบ และนำไปใช้กับโฮมสเตย์อื่น ๆ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ทำให้ทราบถึงการจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบนในด้านการรวบรวมความรู้ การสร้างความรู้ จัดเก็บความรู้ วิเคราะห์ความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และการนำความรู้ไปใช้ว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะส่วนที่ขาดหรือยังไม่ได้ดำเนินการ จะได้นำไปวางแผนและรักษาความรู้เพื่อการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง

3. ทำให้ทราบถึงความสำเร็จของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ ในด้านเศรษฐกิจ (รายได้) ด้านนิเวศวิทยาหรือสภาพแวดล้อมและด้านการอนุรักษ์วิถีดั้งเดิมหรือวัฒนธรรมว่าเป็นอย่างไร เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยว

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและตัวแบบการจัดการความรู้

ตัวแบบหรือกรอบแนวคิดการจัดการความรู้

ตัวแบบหรือกรอบแนวคิดการจัดการความรู้เป็นเสมือนทิศทางในการจัดการความรู้ขององค์กร ซึ่งมีอยู่หลายแบบ (Lorsuwanarat, 2005: 67) ดังนี้

1. ตัวแบบทูนา (Tuna Model) เป็นกรอบแนวคิดอย่างง่ายในการจัดการความรู้โดยอุปมาการจัดการความรู้เป็นเสมือนปลา ซึ่งประกอบด้วย ส่วนหัว ลำตัว และหาง แต่ละส่วนมีหน้าที่ดังนี้

- Knowledge Vision ส่วนหัว ส่วนตาของปลาเปรียบเสมือนการมองว่ากำลังจะไปทางไหน
- Knowledge Sharing ส่วนกลางลำตัวและส่วนที่เป็นหัวใจ ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
- Knowledge Assets ส่วนหางคือ การสร้างคลังความรู้ เชื่อมโยงเครือข่าย ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สร้างพลังจากชุมชนแนวปฏิบัติ

2. กรอบความคิดของ Marquardt ระบบย่อยความรู้ในองค์กรแห่งการเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับ 6 ขั้นตอนที่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงความรู้จากแหล่งข้อมูลไปยังการใช้ ดังนี้

- Knowledge Acquisition องค์กรสร้างความรู้โดยการรวบรวมจากแหล่งภายใน และภายนอกองค์กร
- Knowledge Creation ความรู้สามารถสร้างจากกระบวนการ นวัตกรรม และการวิจัย รวมถึงได้มาจากการแก้ไขปัญหา การทดลอง และการทำโครงการต่าง ๆ นอกจากนั้น ความรู้ยังได้มาจาก action learning เช่น การทำงานบนปัญหาที่เกิดขึ้นจริง การเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นการทบทวนถึงความสำเร็จ และล้มเหลว
- Knowledge Storage เป็นการเก็บรักษาความรู้ขององค์กรเพื่อให้พนักงานเข้าถึงได้ง่ายทุกที่ ทุกเวลา โดยก่อนที่จะมีการเก็บความรู้เพื่อนำไปใช้ต่อไป องค์กรต้องระบุว่าข้อมูลไหนที่สำคัญ และตัดสินใจถึงวิธีที่จะเก็บข้อมูลนั้น การเก็บข้อมูล เช่น การบันทึก และเก็บไว้ในฐานข้อมูล และการรวบรวมจากความรู้ของพนักงานแต่ละคน
- Analysis and Data Mining เป็นเทคนิคในการวิเคราะห์ข้อมูล และตีความข้อมูลนั้น โดยการตีความข้อมูลเป็นวิธีที่องค์การหาความหมายที่อยู่ในข้อมูลนั้นเพื่อที่พนักงานจะได้นำมาใช้ในการพัฒนากลยุทธ์ และตอบคำถามที่ซับซ้อนของธุรกิจได้ ซึ่งการตีความข้อมูลสามารถทำได้หลายวิธี เช่น ใช้การให้ตัวอย่าง ใช้กฎการตัดสินใจ ใช้ Nonlinear Regression และการจัดประเภท และใช้ Model
- Knowledge Transfer and Dissemination การถ่ายโอน และการกระจายความรู้ในองค์กรจะเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนที่ของข้อมูล และความรู้ในองค์กร ประกอบด้วย การติดต่อสื่อสารของบุคคล เช่น Memos รายงาน และที่ปิดประกาศ รวมถึงการใช้ VDO และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ การประชุมภายใน และการฝึกอบรม
- Knowledge Application and Validation เป็นการที่องค์การสามารถให้บริการลูกค้าโดยใช้การวินิจฉัย และการแก้ไขปัญหา

3. กรอบความคิดของ Ikujiro Nonaka และ Hirotaka Takeuchi กล่าวว่า ความรู้ทั้งสองประเภทคือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) สามารถสร้างและถ่ายทอดกันได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่จะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ โดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “วงจรรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI Model” ซึ่งเป็นวงจรในการสร้างและถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการ 4 ลักษณะที่หมุนเป็นเกลียวไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะการเรียนรู้ การสร้าง และการถ่ายทอดความรู้ใหม่ ๆ จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

วิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการ ซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชน และความสงบสุขของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รูปแบบการดำรงชีวิต และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้น ๆ (Nijkhamharn, 2006: 4)

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มาตรา 3 บัญญัติว่า “วิสาหกิจชุมชน” หมายความว่า กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

“เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” หมายความว่า คณะบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

“กิจการวิสาหกิจชุมชน” หมายความว่า กิจการของวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

การจัดการวิสาหกิจชุมชนคือ การใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสามารถบรรลุเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนในด้านต่าง ๆ ด้วยการใช้แนวคิดการจัดการมาดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ โดยใช้ทรัพยากร เช่น คน เงิน วัตถุดิบ เครื่องจักร วิธีการและการบริหารให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะต้องเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก จะต้องให้สมาชิกทุกคนมีความเข้าใจปัจจัยการบริหารจัดการอย่างดี สามารถนำแนวความคิดประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ที่สำคัญจะต้องมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ (Promsakha Na Sakonnakon, 2013: 21)

นอกจากนี้ การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนยังมีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 มาตรา 26 ว่า ให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิในการประกอบกิจการอย่างครบวงจร รวมถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนในการจัดตั้ง การร่วมมือซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบ ทรัพยากร หรือภูมิปัญญาของบุคคลมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจการวิสาหกิจชุมชน และสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับขบวนการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานบุคคล การบัญชี การจัดหาทุน หรือการตลาด ทั้งนี้ เพื่อให้กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐมภูมิมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ประเทศต่าง ๆ เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 โดยองค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน เรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก ต่อมาสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาได้พิมพ์เอกสารชื่อ “Our Common Future” ออกเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2530 เรียกร้องให้

ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตที่ฟุ่มเฟือยและวิถีการพัฒนาเสียใหม่ให้ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและข้อจำกัดของธรรมชาติให้มากขึ้น พร้อมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ การพัฒนาที่สนองตอบต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง โดยสรุปแล้ว ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงมีแนวคิดมาจากสามแนวทางคือ แนวคิดด้านนิเวศวิทยา ที่ให้ความสำคัญระดับสูงกับคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิดทางสังคม ที่การพัฒนาสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และแนวคิดด้านเศรษฐกิจที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนยาวนานบนพื้นฐานการรักษาทุนธรรมชาติไว้ใช้ประโยชน์สำหรับคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต (Office of the National Economic and Social Development Board, 2013)

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างมีดุลยภาพในสามมิติคือ มิติด้านเศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาการเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ มีคุณภาพและสามารถกระจายความมั่งคั่งไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง มิติทางสังคม พัฒนาให้คนมีคุณภาพสามารถปรับตัวและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึก พฤติกรรมและวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมิติสิ่งแวดล้อม คือการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2013)

หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 10 ประการมีดังนี้ (Chittungwattana, 2005)

1. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Using Resource Sustainable) เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างพอเหมาะที่จำเป็นและประหยัด เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรให้มีการใช้ยาวนานขึ้น
2. การลดการบริโภคและของเสียที่เกินความจำเป็น (Reducing over Consumption and Waste) เป็นการลดการบริโภคที่มากเกินไปและลดของเสียเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงรักษาสีงแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย
3. การรักษาความหลากหลาย (Maintaining Diversity) เป็นการรักษาความหลากหลายของธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาวและช่วยขยายฐานของการท่องเที่ยวด้วย
4. การรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าอยู่ในการวางแผน (Integrating Tourism into Planning) เป็นการรวมการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับแผนพัฒนาแห่งชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งมีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment – EIA) ซึ่งการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้หลักวิชาการในการคาดการณ์เกี่ยวกับผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบของการดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะมีต่อสิ่งแวดล้อมทุกด้าน ทั้งด้านทรัพยากรท่องเที่ยว เศรษฐกิจและสังคม เพื่อหาทางป้องกันผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด อันจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว
5. การสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economics) เป็นการรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาควบคู่ไปกับด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) เป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวด้วย

7. การปรึกษากันระหว่างผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชน (Consulting Stakeholders and the Public) เป็นการปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างรัฐบาล ผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้าร่วมงานกันในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์

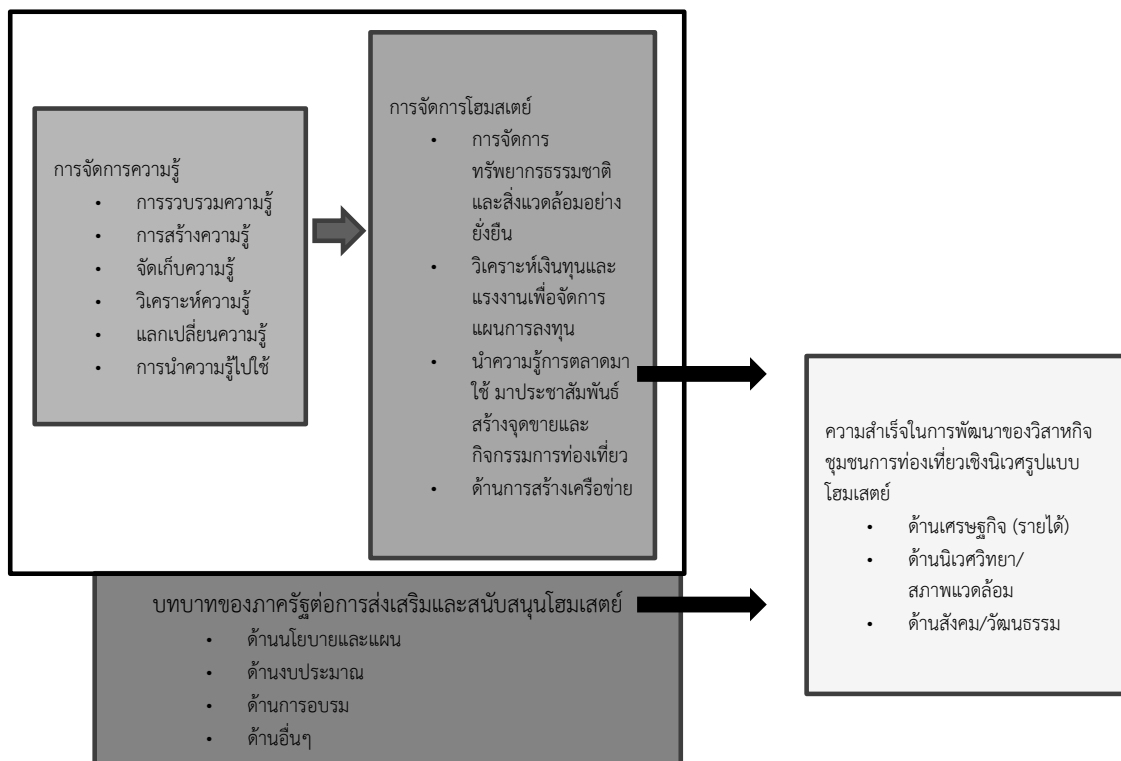
8. การฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) เป็นการฝึกอบรมบุคลากรท้องถิ่น ทุกประเภททุกระดับให้มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยยกระดับของการบริการท่องเที่ยว

9. การตอบสนองการตลาดท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsible) เป็นการจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวอย่างพร้อมมูลเพื่อเผยแพร่ไปยังนักท่องเที่ยวให้เข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10. การวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพ (Undertaking Research) เป็นการวิจัยและติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว รวมถึงนักลงทุน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม ทำให้ได้กรอบความคิดในการวิจัยดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดข้างต้นอธิบายได้ว่า การจัดการความรู้ ประกอบด้วย การรวบรวมความรู้ สร้างความรู้ จัดเก็บความรู้ วิเคราะห์ความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ นำไปสู่การปรับใช้ให้เกิดการจัดการโสมสเถยในประเด็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การวิเคราะห์เงินทุนและแรงงานเพื่อจัดการแผนการลงทุน การนำความรู้การติดตามใช้ มาประชาสัมพันธ์ สร้างจุดขายและกิจกรรมการท่องเที่ยวและด้านการสร้างเครือข่าย และตัวแปรบทบาทของภาครัฐต่อการส่งเสริมและสนับสนุนโสมสเถย ในด้านนโยบายและแผน ด้านงบประมาณ ด้านการอบรม รวมถึงด้านอื่น ๆ ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโสมสเถยในด้านเศรษฐกิจ (รายได้) ด้านนิเวศวิทยา/สภาพแวดล้อม และด้านสังคม/วัฒนธรรม และจากกรอบแนวคิดนี้หลังการศึกษาวิจัยจึงนำเสนอตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโสมสเถยเพื่อนำไปปรับใช้ต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) คือวิสาหกิจชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโสมสเถยในภาคเหนือตอนบน ที่ได้รับการรับรองจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน มีโสมสเถยที่ผ่านการประเมิน และได้รับการรับรองมาตรฐานโสมสเถยไทย จำนวน 138 แห่ง ครอบคลุมทุกภูมิภาคของประเทศ แต่การศึกษาคั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาโสมสเถยในจังหวัดภาคเหนือตอนบน เป็นพื้นที่ครอบคลุมในการศึกษาโดยคัดกรอง 5 ใน 8 จังหวัด จากการพิจารณาขนาดพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่เรียงตามลำดับ และจำนวนโสมสเถยที่จดทะเบียนต่อกรมการท่องเที่ยว ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน น่าน และลำปาง ส่วนกรณีภาครัฐคือองค์การบริหารส่วนตำบลที่รับผิดชอบอยู่ในพื้นที่วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโสมสเถยในภาคเหนือตอนบนและสำนักงานการท่องเที่ยวประจำจังหวัด

กระบวนการวิจัย ประกอบไปด้วย การสังเกตทั้งในรูปแบบที่มีส่วนร่วม บางครั้งเรียกว่า การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Unobtrusive Method) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่มร่วมกับผู้นำกลุ่มและตัวแทนสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งใช้อุปกรณ์อำนวยความสะดวกคือเครื่องบันทึกเสียงและกล้องถ่ายรูปเพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมรายละเอียดของข้อมูลต่าง ๆ การเก็บข้อมูลที่ใช้สำหรับการศึกษานี้ ประกอบไปด้วย ข้อมูล 2 ประเภทคือ 1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบกับข้อมูลจากการสังเกตและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ 2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมเองโดยตรง เป็นข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว เช่น เอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความต่าง ๆ การเก็บข้อมูลของผู้วิจัยมีการดำเนินการเก็บข้อมูลจากโสมสเถยแต่ละแห่งในฐานะของนักท่องเที่ยว และในฐานะของผู้วิจัย ในต่างวาระคือ ต่างเวลากัน อีกทั้งในการสัมภาษณ์ ดำเนินการแยกระหว่างผู้นำหรือคณะกรรมการโสมสเถยกับชุมชนที่เข้าร่วมเพื่อการทวนสอบข้อมูลว่าข้อมูลที่เก็บได้มีความเที่ยงตรง

การวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย ระบุคุณลักษณะเฉพาะของข้อความหรือสาระอย่างเป็นระบบ เป็นสภาพวัตถุวิสัยโดยอ้างกรอบแนวคิดทฤษฎี ซึ่งมีกระบวนการคือ 1. การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) คือการเลือกเฟ้นจุดที่น่าสนใจของข้อมูล แล้วทำให้เข้าใจง่าย สรุปย่อ ปรับข้อมูลดิบที่เก็บรวบรวมมาได้ ทดสอบแนวคิด แบ่งเป็นหมวดหมู่ 2. การแสดงข้อมูล (Data Display) คือขั้นตอนในการจัดการข้อมูลหรือสารสนเทศที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ นำมาเป็นหลักฐานของ

ข้อสรุปชั่วคราวเสนอไว้เพื่อแสดงให้เห็นและก่อให้เกิดความเข้าใจว่า อะไรเกิดขึ้น ทำไม อย่างไร อันจะนำไปสู่การสรุปผลต่อไป 3. การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion and Verification) เป็นการสังเคราะห์ข้อสรุปย่อย ๆ ในช่วงแรก ๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุปและตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปการวิจัยในช่วงสุดท้าย

ผลการศึกษา

การจัดการวิสาหกิจชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบน

การวิจัยนี้ได้ศึกษารายละเอียดการจัดการวิสาหกิจชุมชนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศรูปแบบโฮมสเตย์ใน 4 ด้านคือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์เงินทุนและแรงงาน การนำความรู้การตลาดมาใช้ และการสร้างเครือข่าย ซึ่งจากผลการศึกษาในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทุกโฮมสเตย์ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบตัว เพราะป่าคือแหล่งน้ำ ที่ให้ความชุ่มชื้น รูปแบบในการอนุรักษ์ป่าและน้ำคือ การไม่บุกรุกป่าเพื่อการทำลาย การปลูกป่าเพิ่มเติมตามวาระ การใช้เชื้อเพลิงในการบวชป่า การสร้างฝายชะลอน้ำ การขุดดินเพื่อสร้างแอ่งน้ำ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะทำการทุกปี ปีละครั้งหรือสองครั้ง โดยเฉพาะช่วงหน้าร้อนที่ชาวบ้านจะช่วยกันทำแนวกันไฟ เพื่อมิให้ไฟไหม้ที่แห้งถูกความร้อนจนลุกไหม้และลุกลามเข้ามาในพื้นที่ของชุมชน ในกรณีที่มีบุคคลฝ่าฝืนและกระทำความผิดในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จะถูกคณะกรรมการหมู่บ้าน ใช้กฎระเบียบของชุมชนและกฎหมายเข้ามาดำเนินการ

การจัดการโฮมสเตย์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับประธานโฮมสเตย์ หรือผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ที่ต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการดำเนินการโฮมสเตย์ เริ่มตั้งแต่แนวความคิดริเริ่ม การจัดหาเงินทุนและแรงงาน ซึ่งสังคมชนบทยังเป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ถ้อยทีถ้อยอาศัย ดังนั้น แรงงานในการดำเนินการก็อาศัยคนในครอบครัว แต่ถ้านักท่องเที่ยวที่มากันเป็นหมู่คณะ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้านหลายคน สามารถขอความช่วยเหลือหรือการแบ่งงานกันทำตามกำลังของแต่ละคน ประเด็นสำคัญคือ เรื่องเงินทุน เพราะเริ่มแรกชาวบ้านที่เข้าร่วมโฮมสเตย์ต้องใช้เงินทุนของตนเองในการดำเนินการ จนกระทั่งโฮมสเตย์นั้น ๆ มีนักท่องเที่ยวมาพักมากขึ้น เป็นที่รู้จักมากขึ้น เมื่อมีรายได้มากขึ้นจึงเริ่มมีการจัดตั้งกองทุนของโฮมสเตย์ขึ้น โดยการเรียกเก็บจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัก การเก็บเงินเข้ากองทุนนี้มีทั้งที่กำหนดเป็นรายหัวชัดเจนและมีที่เก็บเป็นสัดส่วนตามร้อยละ เช่น เก็บร้อยละ 5 จากค่าที่พัก เป็นต้น เงินทุนที่เรียกเก็บจะนำมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน สถานที่ท่องเที่ยว หรือแม้แต่การนำมาให้กู้ยืมสมาชิกเพื่อการลงทุน โดยผู้กู้ต้องมีแผนงานที่ชัดเจนว่าจะลงทุนทำอะไร อย่างไร และนำเสนอในนามของกลุ่มวิสาหกิจ เช่น กลุ่มเลี้ยงผึ้ง กลุ่มสมุนไพร เพื่อการพิจารณาโดยคณะกรรมการโฮมสเตย์หรือคณะกรรมการหมู่บ้านแล้วแต่มีการจัดตั้งขึ้น

ส่วนงานการตลาด เป็นการทำการตลาดแบบบูรณาการคือ โฮมสเตย์แต่ละแห่งมิได้ก่อกำเนิดจากพื้นฐานเดียวกัน การจัดการการตลาดจึงไม่ได้กำหนดแผนงานที่ชัดเจนในการหากลุ่มเป้าหมาย และทำการตลาดในเชิงรุก แต่เป็นการทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ผสมกับผู้รู้ หรือเริ่มต้นจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง การไปดูงานจากที่ที่เขาประสบความสำเร็จมาแล้ว จึงเริ่มดำเนินการ กลุ่มเป้าหมายที่มาพักช่วงแรกเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มาดูงานในพื้นที่โฮมสเตย์ และเริ่มแนะนำกันปากต่อปาก เมื่อเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น กลุ่มสื่อการท่องเที่ยวต่าง ๆ ก็เข้ามาดำเนินการถ่ายทำสารคดีการท่องเที่ยวเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์ ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์เป็นที่รู้จักและยอมรับมากขึ้น มีนักท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แต่ละโฮมสเตย์จะสร้างหรือกำหนดขึ้นมาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว หน่วยงานรัฐจะเข้ามาช่วยนำข้อมูลของโฮมสเตย์ประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์ของกระทรวง

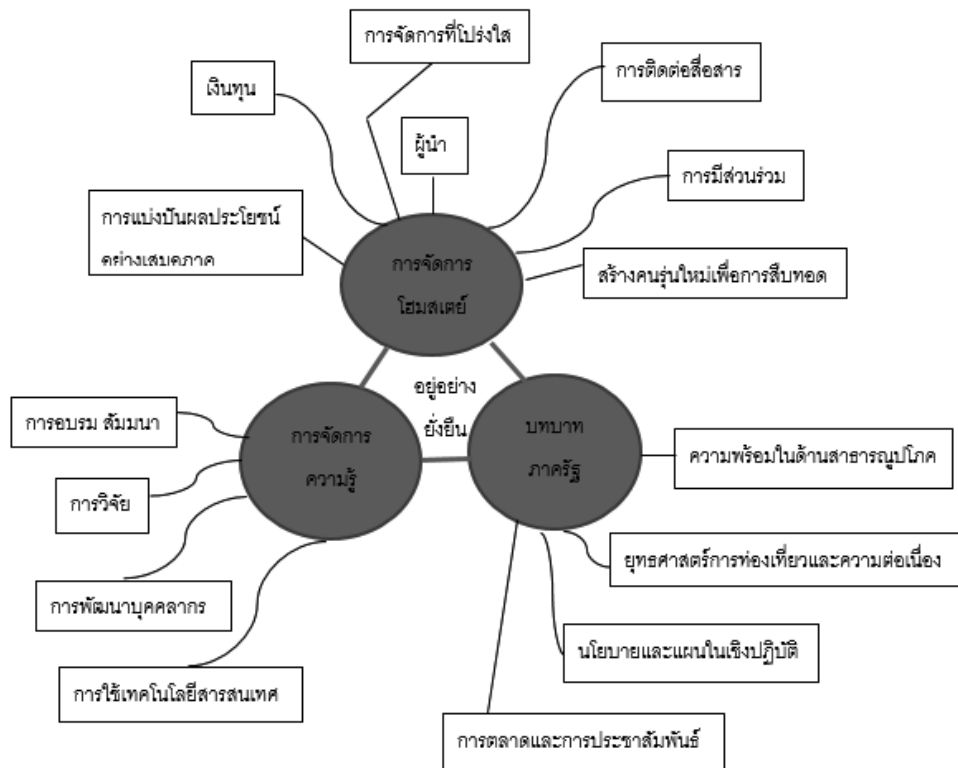
ด้านการสร้างเครือข่าย เนื่องจากโฮมสเตย์ที่ศึกษาเป็นโฮมสเตย์ที่อยู่ในจังหวัดภาคเหนือตอนบน จึงมีการรวมกลุ่มกันในเครือข่ายการท่องเที่ยวภาคเหนือ โดยมีกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว สมาคมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรม โดยมีการจัดอบรม สัมมนา การวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลการท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโฮมสเตย์ในด้านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างโฮมสเตย์แต่ละแห่งกับบุคคล กลุ่ม องค์กรที่เป็นเครือข่าย เพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหาตามประสบการณ์ที่มีของตนเองและเกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น มีพลังในการต่อรองในการจัดการแบบองค์รวม อีกทั้งยังเป็นโอกาสในการเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยว

ส่วนภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์คือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และกรมการท่องเที่ยว สังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งทั้งสองหน่วยงานนี้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่แตกต่างกันคือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจะเป็นผู้กำหนดนโยบายและแผนเชิงกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ เป็นภาพกว้างเพื่อให้ทราบว่ามีแนวโน้มนโยบายในการมุ่งเน้นในทิศทางใด และมีบทบาทในการทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว ทำการเชิญชวนให้มาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่งนโยบายและแผนของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาจะถูกมอบหมายต่อมาที่การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดในการทำกิจกรรมการตลาดในพื้นที่ ส่วนกรมการท่องเที่ยวทำหน้าที่ในเชิงวิชาการคือ การออกกฎระเบียบมาตรฐาน วิธีการตรวจประเมิน การให้ความรู้ การอบรม การจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปแนะนำ จนกระทั่งกระบวนการประเมินออกใบอนุญาต รวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน การไฟฟ้าและการประปา เป็นต้น จากการศึกษา การกำหนดนโยบายและแผนเป็นภาพรวมของการท่องเที่ยว อีกทั้งปัจจุบันกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้มุ่งเน้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงทำให้ขาดความเป็นรูปธรรมในการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ ในระดับนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ด้านการอบรมและการตรวจประเมิน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของกรมการท่องเที่ยว ทุกโฮมสเตย์จะต้องผ่านการอบรมและการตรวจประเมินก่อน ถึงจะได้รับการรับรองตามมาตรฐานโฮมสเตย์ สิ่งที่เป็นข้อจำกัดอยู่บ้างคือเมื่อผ่านการประเมินแต่ละโฮมสเตย์จะได้รับป้ายประกาศ การรับป้ายประกาศค่อนข้างล่าช้า และจำเป็นต้องมารับด้วยตนเองทำให้เกิดความไม่สะดวกสำหรับโฮมสเตย์ในการเดินทาง และก่อให้เกิดค่าใช้จ่าย ส่วนการสนับสนุนในด้านอื่น ๆ เป็นการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่ไม่เจาะจง และไม่มีแผนที่ชัดเจน

จากการศึกษาจึงเสนอแนะตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์อย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน สองตัวแบบคือ

1. ตัวแบบที่เป็นองค์รวมคือ ตัวแบบที่รวบรวมปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการทั้งหมด ซึ่งเริ่มจากปัจจัยหลัก 3 ประเด็นคือ การจัดการโฮมสเตย์ การจัดการความรู้และบทบาทภาครัฐ โดยการจัดการโฮมสเตย์ต้องประกอบไปด้วยผู้นำที่ดีที่มีการจัดการโฮมสเตย์ด้วยความโปร่งใสทั้งในด้านเงินทุนและการแบ่งปันผลประโยชน์ รวมถึงการติดต่อสื่อสารและการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สำหรับการจัดการความรู้ต้องอาศัยการวิจัย การอบรมสัมมนาและการใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนประกอบในการพัฒนาบุคลากร ผสานกับบทบาทภาครัฐในการสนับสนุนสาธารณูปโภคพื้นฐาน พร้อมกับการกำหนดนโยบายและแผน ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและการทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและชัดเจนในเชิงปฏิบัติ

2. ตัวแบบที่จำเป็นในการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือตัวแบบที่ขาดไม่ได้ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งมีผลต่อปัจจัยแห่งความสำเร็จ นั่นคือ ภาวะผู้นำของผู้จัดการโฮมสเตย์และการจัดการอย่างมีส่วนร่วมโดยชุมชน และการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

ภาพที่ 2. ตัวแบบการจัดการองค์รวมของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์อย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน

ที่มา: ข้อมูลการวิจัย

ภาพที่ 3. ตัวแบบการจัดการที่จำเป็นของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์อย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน

ที่มา: ข้อมูลการวิจัย

การจัดการความรู้วิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบน

การจัดการความรู้ของโฮมสเตย์เป็นการจัดการความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากปัญหาในการดำเนินชีวิต เป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตนเองเป็น Tacit Knowledge หรือองค์ความรู้ที่มาจากภายนอกที่เรียกว่า Explicit Knowledge ทั้งนี้ โฮมสเตย์มีการจัดการความรู้ดังนี้

ด้านการรวบรวมความรู้ แหล่งความรู้ที่โฮมสเตย์รวบรวมมีหลายแหล่งเริ่มต้นจากความรู้ที่อยู่ในตนเอง จากการดำเนินชีวิตประจำวันหรือจากการได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่หรือการสืบชาติพันธุ์ แหล่งที่สองเป็นความรู้จากชุมชน เช่น จากคณะกรรมการหมู่บ้าน จากการประชุมหมู่บ้านหรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหมู่บ้าน แหล่งที่สามคือ การศึกษาวิจัยภายในโฮมสเตย์เอง แต่เพื่อการเปรียบเทียบเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมีแหล่งความรู้ที่สี่คือ แหล่งความรู้ที่ได้มาจากการอบรมสัมมนาจากการที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยวหรือหน่วยงานต่าง ๆ จัดจัดขึ้น และแหล่งความรู้ที่ห้าคือ แหล่งความรู้จากผู้รู้ที่เข้ามาให้การช่วยเหลือในการแก้ปัญหา เช่น ข้าราชการตามกระทรวงต่าง ๆ อาจารย์ในมหาวิทยาลัย ผู้รู้จากหน่วยงานเอกชนหรือมูลนิธิ

ด้านการสร้างความรู้ เป็นการก่อให้เกิดแนวความรู้ใหม่ที่ชุมชนหรือโฮมสเตย์ไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน รูปแบบจะใกล้เคียงกับแหล่งรวบรวมความรู้คือ 1. การวิจัยของโฮมสเตย์ เช่น การทำการวิจัยของโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง ที่ดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับโฮมสเตย์เพื่อการพัฒนาในปี พ.ศ. 2544 2549 2552 และ 2553 บ้านสามขาโฮมสเตย์ที่มีการวิจัยเกี่ยวกับภาระหนี้ของชุมชน เป็นต้น 2. การศึกษาดูงานจากโฮมสเตย์ที่ประสบความสำเร็จ จากการศึกษาโฮมสเตย์ไม่มีความรู้ในช่วงก่อตั้งว่ารูปแบบโฮมสเตย์เป็นอย่างไร ต้องมีการจัดการในเรื่องใดบ้าง ดังนั้น วิธีการที่สะดวกในการเรียนรู้ที่สุดคือ เรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์มาก่อนและประสบความสำเร็จ ซึ่งผู้นำหรือผู้ที่มีความรู้แนะนำให้ไปเรียนรู้ในโฮมสเตย์แต่ละแห่ง จึงเป็นวิธีการสร้างความรู้อีกรูปแบบหนึ่ง 3. การอบรม สัมมนา เมื่อมีการก่อตั้งโฮมสเตย์ การสร้างความรู้อย่างต่อเนื่องและการรับข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวในการท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีย่างสม่ำเสมอซึ่งเป็นหน้าที่ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยวในการสร้างความรู้ดังกล่าวเพิ่มเติมให้กับโฮมสเตย์ 4. การทำประชาคมหมู่บ้าน การประชุมหมู่บ้านที่จัดขึ้นเป็นประจำ ความถี่ขึ้นอยู่กับแต่ละโฮมสเตย์ เช่น เดือนละครั้งหรือสามเดือนครั้ง ถ้ามีวาระเร่งด่วนที่ต้องแจ้งให้ทราบหรือต้องการการตัดสินใจจากชุมชน ผู้นำชุมชนสามารถเรียกประชุมได้ทุกเมื่อ เมื่อมีการประชุมจึงมีการแสดงความคิดเห็น มีการเรียนรู้ในมุมมองต่าง ๆ จึงถือเป็นการสร้างความรู้อีกรูปแบบหนึ่ง

ด้านการจัดเก็บความรู้ เป็นประเด็นที่มีการจัดทำเป็นส่วนน้อยคือ มีเพียงสองโฮมสเตย์ที่จัดทำเป็นรูปแบบคือ โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง และบ้านหนองอาบช้างโฮมสเตย์ ส่วนโฮมสเตย์บ้านต่อแพ ได้ทำการจัดสรรสถานที่เพื่อเป็นการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ของโฮมสเตย์แล้ว แต่ยังอยู่ในระหว่างดำเนินการเตรียมงานและอุปกรณ์ในรายละเอียด รูปแบบในการจัดเก็บความรู้ของโฮมสเตย์บ้านแม่กำปองและบ้านหนองอาบช้างโฮมสเตย์คือ การจัดทาสถานที่ สร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ มีการจัดบอร์ดนิทรรศการแสดงถึงประวัติ ความเป็นมา การพัฒนาในด้านต่าง ๆ วิธีการดำเนินงานในกิจกรรมและรางวัลที่ได้รับจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ และสถานที่นั้นเป็นสถานที่ในการเรียนรู้และเป็นจุดรับนักท่องเที่ยวที่มาพักโฮมสเตย์ รวมถึงเป็นจุดในการทำกิจกรรมและการละเล่น

ด้านการวิเคราะห์ความรู้ เป็นกระบวนการหนึ่งของการทำวิจัยในโฮมสเตย์ที่มีการวิจัยเป็นฐาน เช่น โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง บ้านหนองอาบช้างโฮมสเตย์ บ้านสามขาโฮมสเตย์ เป็นต้น การวิเคราะห์ความรู้เป็นเทคนิคในการตีความข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการหาคำตอบหรือการพัฒนาในประเด็นที่ต้องการศึกษา กรณีโฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง ที่มีความ

จำเป็นในการพัฒนาเพื่อการดำรงชีพเพราะช่วงแรก ชาวบ้านไม่มีรายได้ ต้องดำรงชีพด้วยการกินเลี้ยงชีพ จึงคิดวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ปัญหาเป็นระบบและมีขั้นตอน เริ่มต้นจากการสร้างคน สร้างหัวหน้ากลุ่ม ช่วยกันทำโดยการแบ่งภาระหน้าที่ กระตุ้นการแสดงออกโดยการประกวดด้วยการให้โล่สำหรับผู้ชนะและมีเงินรางวัลให้บางส่วน ซึ่งสามารถผลักดันและสร้างความร่วมมือจากชุมชนได้ ส่วนบ้านสามขาโฮมสเตย์เริ่มจากการแก้ปัญหาหนี้สินของแต่ละครอบครัวและชุมชน ดำเนินการจัดทำบัญชีครัวเรือน รวบรวมตัวเลขที่เป็นหนี้สินแล้วมาวิเคราะห์หาวิธีการแก้ปัญหา

ด้านการแลกเปลี่ยนความรู้ โฮมสเตย์ทำการแลกเปลี่ยนความรู้ในรูปแบบการทำประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน ด้วยเสียงตามสายทุกเช้า การทำประชาคมหมู่บ้านที่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ในการแสดงความคิดเห็นตามมุมมองของแต่ละบ้าน การแลกเปลี่ยนความรู้โดยการศึกษาดูงานและเก็บรวบรวมเป็นรายชื่อเพื่อการติดต่อในโอกาสต่อไป การอบรมสัมมนาและการตรวจเยี่ยมจากข้าราชการในการติดตามงานการพัฒนาในแต่ละโฮมสเตย์ ซึ่งการแลกเปลี่ยนความรู้ก็นำไปสู่การนำความรู้ไปใช้คือ เมื่อมีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน หรือการอบรม ผู้นำโฮมสเตย์ที่ไปดูงานหรืออบรม ได้นำความรู้ที่นำมาแบ่งปันกับชุมชนในโฮมสเตย์ แล้วกำหนดแนวทางในการนำไปปฏิบัติ อาทิ การกำหนดราคาของโฮมสเตย์ที่จะเรียกเก็บจากนักท่องเที่ยว ก็เป็นการศึกษาและเปรียบเทียบจากโฮมสเตย์ที่ไปดูงาน ผนวกกับค่าครองชีพและความต้องการรายได้ของแต่ละโฮมสเตย์ จึงกำหนดเป็นราคาค่าที่พัก

ประเมินความสำเร็จของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ในภาคเหนือตอนบน

การจัดการโฮมสเตย์เหมือนกับการจัดการหน่วยธุรกิจหนึ่งที่ตั้งเน้นในด้านการบริการ จึงสามารถแบ่งช่วงระยะของการพัฒนาโฮมสเตย์ออกมาเป็นห้าระยะคือ ช่วงก่อตั้ง ช่วงเริ่มดำเนินการ ช่วงอยู่ตัว ช่วงการพัฒนา ช่วงรักษาให้อยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งใช้เป็นเกณฑ์การประเมินโดยภาพรวม ทั้งนี้ เมื่อนำผลการศึกษาจาก 12 โฮมสเตย์มาเปรียบเทียบ โฮมสเตย์บ้านแม่กำปองเป็นโฮมสเตย์ที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด รองลงมาเป็นโฮมสเตย์บ้านท่าช้างทอง โฮมสเตย์บ้านหาดผาขน แม่ใจบ้านดินโฮมสเตย์ บ้านสามขาโฮมสเตย์ และโฮมสเตย์บ้านต่อแพ สำหรับโฮมสเตย์อีก 6 แห่ง ยังอยู่ในช่วงก่อตั้งและเริ่มต้น จำเป็นต้องพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน ทั้งนี้ ความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับผู้นำของโฮมสเตย์และการจัดการโฮมสเตย์เป็นหลัก อาทิ ศิลาเพชรโฮมสเตย์ โฮมสเตย์บ้านเมืองปอนและแม่ใจบ้านดินที่มีข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ทำให้การดำเนินการโฮมสเตย์ถดถอยหรือล้มเลิกไป ส่วนบ้านหนองอาบช้างโฮมสเตย์ที่ไม่พึงพอใจในผลประโยชน์เพราะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาน้อย เพราะรูปแบบการดำเนินการไม่ได้ดำเนินการในเชิงรุก ในการประชาสัมพันธ์และสร้างนักท่องเที่ยวเพียงรอนักท่องเที่ยวติดต่อมาเท่านั้น

ด้านนิเวศวิทยาและสภาพแวดล้อม ทุกโฮมสเตย์สามารถรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนได้อย่างดี ตระหนักถึงผลกระทบถ้าไม่ช่วยกันบำรุงรักษา ส่วนการอนุรักษ์ในวิถีดั้งเดิมหรือวัฒนธรรม โฮมสเตย์ที่เป็นชาติพันธุ์ทุกแห่ง รักษากิจกรรมที่เป็นประเพณีของชนเผ่าอย่างต่อเนื่อง และมีการจัดทำสม่ำเสมอทุกปี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งแยกตามหัวข้อการศึกษาคือ การจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ การจัดการความรู้ และบทบาทภาครัฐ ดังนี้

1. ด้านการจัดการโฮมสเตย์ โฮมสเตย์จำเป็นต้องเลือกสรรผู้นำที่ดีในการเป็นประธานโฮมสเตย์เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ การทำการตลาดเชิงรุก ทั้งในด้านการสร้างกิจกรรมที่เป็นรูปแบบ การจัดทำสื่อโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ เช่น การผลิตแผ่นพับ โบรชัวร์ การทำประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล การสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่นักท่องเที่ยวสามารถซื้อหาเป็นของฝาก การจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก รวมถึงส่งเสริมการจัดการวิสาหกิจชุมชนในด้านการสร้างเครือข่ายและมีเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างแต่ละวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์

2. ด้านการจัดการความรู้ โฮมสเตย์ต้องมีการจัดทำศูนย์เรียนรู้ของชุมชนขึ้น เพื่อสำหรับการศึกษาของเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนและเป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยว โดยนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการจัดเก็บความรู้ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ การจัดการความรู้ให้ทันสมัย นอกจากนี้ โฮมสเตย์ต้องมีการถ่ายทอดความรู้ไปยังเยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนเพื่อสืบทอดและพัฒนาโฮมสเตย์ให้อยู่อย่างยั่งยืน

3. ด้านบทบาทภาครัฐในการสนับสนุนและส่งเสริมโฮมสเตย์ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาควรมีแผนยุทธศาสตร์ที่เจาะจงเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ เพื่อนำมาสู่การจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นรูปธรรม กรมการท่องเที่ยว ที่เป็นหน่วยงานในการตรวจประเมินมาตรฐานและการประสานงาน บูรณาการในเชิงสาธารณสุข ภาคพื้นฐาน ต้องเข้ามาดำเนินการสนับสนุนโฮมสเตย์ โดยเฉพาะโฮมสเตย์ที่ยังมีปัญหาในเรื่องถนนเลนส์เดียว การไฟฟ้าที่เข้ามาชุมชนไม่เพียงพอและต่อเนื่อง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป สามารถดำเนินการวิจัยต่อเนื่องในประเด็นต่อไปนี้

1. ศึกษาวิจัยตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่อื่น เช่น ภาคตะวันออก ภาคใต้ เพื่อการเปรียบเทียบในกรณีพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทรรศนภาพในพื้นที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อการจัดการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์หรือไม่ อย่างไร

2. ศึกษาวิจัยตัวแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดภาคเหนือตอนบน เพื่อการเปรียบเทียบกับวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบโฮมสเตย์ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

References

- Anapornanant, P. (2007). *Economic Value of Ecotourism at Amphawa Floating Market and Boat Trip to See Fireflies*. Master's Thesis, National Institute of Development Administration.
- Chittungwattana, B. (2005). *Sustainable Tourism Development*. Bangkok: Press and Design.
- Lorsuwannarat, T. (2005). *Knowledge Organization: From Idea to Execution*. Bangkok: Rattana-trai.
- Mahasaranon, R. (2003). *Tourist Requirement Analysis toward Homestay Management in Thailand*. Bangkok: Art and Culture Center of Dhonburi Rajabhat University.
- Ministry of Tourism and Sports. (2016). *Supportive and Monitoring Committee of Tourism Statistic and Tourism Income Meeting document 1/2017*. Retrieved July 17, 2017 from http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=8849.
- Nijksamharn, R. (2006). *Community Enterprise Management: Case of King Amphur Pusang, Phayao*. Master's Thesis, National Institute of Development Administration.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2013). *The Truth of Royal Initiatives in Sustainable Development*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Promsakha Na Sakonnakon, T. (2013). *Management and Development of Community Enterprizes*. Bangkok: Institute for Peace Studies, Prince of Songkla University.
- Tourist Authority of Thailand. (2012). *Final Report of Situation and Promotion Opportunity of Ecotourism and Adventure*. Bangkok: Tourist Authority of Thailand.
- _____. (2013). *In-depth Tourism Behavior Analysis Executive Report (Analysis Result from January 1 – December 2013)*. Bangkok: Tourist Authority of Thailand.